

Nr 107

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fångvårdsanstalter i Österåkers kommun, Stockholms län, och i Kumla stad.

(3:e avd.)

I propositionen nr 166 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för den 5 april 1957, föreslagit riksdagen att godkänna av föredragande departementschefen framlagda förslag till fångvårdsanstalter i Österåkers kommun och i Kumla stad.

Genom beslut den 29 juni och den 6 juli 1956 har Kungl. Maj:t uppdragit åt fångvårdens byggnadskommitté att avge detaljerade förslag till byggnads-, arbets-, utrustnings- och personalplaner m. m. beträffande nya centralanstalter i Österåkers kommun och i Kumla stad. I ett den 10 oktober 1956 avgivet betänkande (stencilerat) har kommittén framlagt förslag i nämnda hänseenden, utom såvitt avser personalbostadsfrågorna, beträffande vilka kommittén avser att sedermera avge särskilt förslag. I skrivelse den 28 mars 1957 har kommittén gjort vissa kompletterande beräkningar beträffande kostnaderna för vissa av de föreslagna byggnaderna.

En närmare redogörelse för kommitténs förslag och däröver avgivna yttranden lämnas å s. 3—28 i propositionen, vartill utskottet får hänvisa.

Departementschefen erinrar att enligt beslut av 1956 års riksdag skall ersättningsanstalter för Långholmen uppföras i Österåker och Kumla med en centralanstalt på vardera platsen. Vidare skall ett rannsakningsfängelse tillkomma i Stockholm enligt avtal med Stockholms stad. Slutligen räknas med att den rättspsykiatriska kliniken skall erhålla ett ersättningsbygge i Stockholm.

När centralanstalterna i Österåker och Kumla färdigställts, kan den nuvarande östra anstaltsgruppen delas i två, den östra gruppen med Österåker som centralanstalt och inlandsgruppen med Kumla som centralanstalt. Fångvårdsstyrelsen har i sitt yttrande förutsatt en ytterligare uppdelning av anstaltsgrupperna, nämligen dels så att den norra anstaltsgruppen skulle delas i två och dels så att en ny grupp skulle bildas i landets södra delar, benämnd den sydöstra gruppen. Beträffande denna fråga hänvisar departementschefen till vad han anfört till statsrådsprotokollet i samband med förslaget om en fångvårdsanstalt i Ulriksfors (prop. 1957: 77), vari förslaget om den norra gruppens uppdelning avvisas, samt framhåller för övrigt att ytterligare gruppbildning för närvarande icke synes aktuell.

Fångvårdens byggnadskommitté har nu framlagt förslag rörande den närmare utformningen av de båda centralanstalterna i Österåker och Kumla. Huvudtanken har varit att inom ett stort anstaltsområde sprida ut ett flertal relativt små anstaltsbyggnader, i allmänhet envåningshus, på så sätt att man får stora friluftsytor. Klientelet differentieras i grupper med begränsad storlek. Arbetsdriften lägges upp efter fabriksmässiga linjer. På detta sätt har kommittén fått fram en ny typ av centralanstalt, som fyller högt ställda krav ur skilda synpunkter. Säkerhetssynpunkterna är väl tillvaratagna, rekreatiomsområdena utomhus tillfredsställande, klientelet differentiering väl genomförd och anstalten utrustad med en modern arbetsdrift. Vidare finns olika typer av avdelningar för skilda behandlingsbehov, såsom mottagningsavdelning, psykiatrisk avdelning, sjukavdelning med tbc-avdelning, isoleringsavdelning och specialavdelningar för svårbehandlade samt slutligen en rad allmänna avdelningar.

Österåkersanstalten beräknades ursprungligen av fångvårdsbyggnadsutredningen till 300 platser, Kumlaanstalten till 200 platser. Fångvårdens byggnadskommitté har emellertid föreslagit en uppräknig av platsantalet till respektive 400 och 270 platser. Kommittén har därvid främst åberopat platsbehovet och i övrigt ansett, att centralanstalter av den storlek som föreslagits för Österåker icke överskrider vad som kan anses lämpligt för anstaltstypen i fråga. Fångvårdsstyrelsen har å sin sida hävdadt, att Österåkersanstalten bör begränsas till 300 platser; två vid ärendets handläggning närvarande befattningshavare har dock varit av annan mening och biträtt kommitténs förslag. Å andra sidan har byggnadsstyrelsen föreslagit att platsantalet på Kumlaanstalten ökas till 400.

Med hänsyn till att kommittén planerat anstalterna på sådant sätt att klientelet sammanföres till mindre, från varandra skilda grupper, kan enligt departementschefens mening säkerhets- och vårdssynpunkter väl tillgodoses, vare sig anstalten inrättas för 300 eller 400 intagna. Härtill kommer att man genom uppdelningen på små avdelningar i fristående byggnader vinner flera av den lilla anstaltens fördelar och samtidigt kan bibehålla den stora organisationens överlägsenhet i fråga om personell och materiell utrustning. För Stockholmsområdet med dess ganska omfattande kriminalitet är en centralanstalt av minst 400 platser erforderlig. Det bör därför av kostnadsskäl förordas att anstalten nu bygges för detta antal platser. Då det gäller anstalten i Kumla, har platskostnaderna blivit högre beroende på det lägre platsantalet. Såsom byggnadsstyrelsen anfört kan därför ekonomiska skäl åberopas för att även denna anstalt göres större. Det är emellertid icke nödvändigt att av detta skäl redan från början ge anstalten den angivna storleken. Enligt departementschefen bör man i den första utbyggnaden av anstalten begränsa denna till föreslagna 270 platser men, såsom även kommittén beaktat, i fråga om båda anstalterna möjliggöra en fortsatt utbyggnad vid en senare tidpunkt.

Såsom framgår av de skisser som bilagts statsrådsprotokollet har anläggningarna planlagts på följande sätt. Vid Österåkersanstalten skall i anstalts-

områdets västra hörn uppföras fem vinkelformade förläggingsbyggnader (allmänna avdelningar), vardera rymmande 40 intagna. Inom denna del av området finns byggnadsutrymme för ytterligare tre 40-mannaavdelningar samt för verkstäder och administrationslokaler till dessa. I nordöstra delen av området ligger »specialavdelning I», omfattande administrationslokaler samt mottagnings- och sjukavdelningar, psykiatrisk avdelning och isoleringsavdelning med tillhoppa 120 platser. För svårbehandlade planeras i områdets östra hörn fyra förläggingsbyggnader, var och en för 20 intagna (specialavdelning II). I muren omedelbart söder om sistnämnda byggnader förlägges centralvakten. Längs med sydöstra sidan av området uppföres verkstadsbyggnader, en verkstad för kartongindustri, tryckeri och arbetsterapi, avsedd för intagna på specialavdelning II, samt en verkstad för mekanisk industri, träindustri, konfektionsindustri och arbetsterapi, avsedd för de intagna på de allmänna avdelningarna. I mitten av anstaltsområdet anlägges idrottsplaner. Omedelbart norr om dessa uppföres samlings-sals- och köksbyggnad jämte panncentral.

Kumlaanstalten är planerad efter samma riktlinjer som angivits för anstalten i Österåker. De allmänna avdelningarna är fyra till antalet, var och en avsedd för 40 intagna. Utrymme finnes för ytterligare två sådana avdelningar. Mottagnings- och sjukavdelningarna, psykiatriska avdelningen och isoleringsavdelningen omfattar tillsammans 70 platser. Specialavdelning II skall bestå av två förläggingsavdelningar, var och en avsedd för 20 intagna. Angränsande område har reserverats för en utbyggnad med två 20-mannaavdelningar. Verkstaden för de på specialavdelning II intagna är avsedd för skinn- och läderindustri, medan den andra verkstaden är planerad för i huvudsak samma arbetsgrenar som motsvarande verkstad vid Österåkersanstalten.

Personalorganisationen omfattar för Österåkersanstalten 199 anställda och för Kumlaanstalten 154.

Utrustningsplanerna för inventarier och maskiner m. m. — kostnadsberäknade till respektive 3 825 000 kronor och 2 885 000 kronor — upptager helt ny utrustning. Kommittén har emellertid förutskickat att en omräkning av kostnaderna kommer att verkställas då man kan bedöma värdet av de inventarier som kan överflyttas till Österåkersanstalten från Långholmen.

Enligt preliminära beräkningar av kommittén skulle byggnadskostnaderna utgöra, för Österåkersanstalten 19 550 000 kronor och för Kumlaanstalten 16 650 000 kronor. Häri ingår verkstäder, enligt kommitténs skrivelse den 28 mars 1957 kostnadsberäknade till respektive 4 300 000 kronor och 3 300 000 kronor. Enligt yttrande av byggnadsstyrelsen tillkommer för Österåkersanstalten för grundförstärkning 1 250 000 kronor. Styrelsen förordar att — i syfte att begränsa anläggningskostnaderna — förslaget i vissa delar överarbetas.

Med anledning av byggnadsstyrelsens yttrande torde böra uppdragas åt kommittén att ytterligare utreda byggnadernas placering vid Österåkersanstalten så att de grundförbättringar, som erfordras, i görligaste mån be-

gränsas. Likaledes torde böra övervägas vad byggnadsstyrelsen anfört rörande lämpligheten av gångkulvertar samt omslutningsmur av föreslagen höjd och utformning. Översynen bör emellertid enligt departementschefens mening ej påverka den principiella utformningen av anstalterna, vilken nu bör underställas riksdagen för att beslut härom skall kunna ligga till grund för detaljplaneringen. Denna bör nämligen påskyndas och komma i gång så fort som möjligt under innevarande år. Den överarbetning som särskilt måste utföras, när det gäller Österåkerprojektet, kan medföra att byggnadsarbetena på denna anstalt icke blir igångsatta lika snabbt som på Kumlaanstalten. Med hänsyn till önskvärdheten att snarast uppdelna den östra anstaltsgruppen är det också angeläget att Kumlaanstalten särskilt forceras.

Mot den principiella uppläggningsplaneringen av anstalterna har departementschefen icke några erinringar att framställa. Han tillstyrker därför att kommitténs förslag lägges till grund för det fortsatta arbetet med anstalternas detaljplanering och uppförande. Det är dock självfallet angeläget att vid det fortsatta arbetet alla möjligheter tillvaratages att begränsa kostnaderna utan att man eftergiver principerna för en tidsenlig fångvård.

De anmärkningar som av fångvårdsstyrelsen framställts mot olika detaljer i förslagen — särskilt beträffande sjuk- och administrationsavdelningarna — har föranlett vissa tillrättalägganden och bemötanden från kommitténs sida, och dessa problem torde böra närmare övervägas i det fortsatta planeringsarbetet. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om de modifieringar i de framlagda principförslagen som därvid kan befinnas påkallade.

Vid anmälan av statsverkspropositionen framhölls att man icke kunde räkna med att några egentliga byggnadsarbeten skulle hinna komma i gång på dessa anstalter under budgetåret 1957/58. Medel begärdes därför endast till utrednings- och förberedelsearbeten under särskilt anslag. I den mån det skulle visa sig möjligt att redan under budgetåret igångsätta egentliga byggnadsarbeten, bör emellertid Kungl. Maj:t vara oförhindrad att fatta beslut härom. Ställning torde nu icke behöva tagas till de av kommittén framlagda förslagen till personalorganisation och utrustning.

Utskottet. Såsom framgår av vad departementschefen anfört beslöt 1956 års riksdag att fångvårdsanstalten Långholmen skall ersättas med en ny centralanstalt i vardera Österåker och Kumla samt av ett rannsaktionsfängelse i Stockholm enligt avtal med Stockholms stad. Sedan de nya centralanstalterna färdigställts är avsikten att dela den nuvarande östra anstaltsgruppen i två, den östra gruppen med Österåker som centralanstalt och inlandsgruppen med Kumla som centralanstalt.

Fångvårdens byggnadskommitté har vid framläggande av de i propositionen redovisade förslagen rörande den närmare utformningen av de båda nya centralanstalterna bl. a. föreslagit, att platsantalet vid anstalterna skall utökas från ursprungligen beräknade 300 platser vid Österåkersanstalten och 200 platser vid Kumlaanstalten till 400 och 270 platser. Fångvårdssty-

relsen har invänt att Österåkersanstalten bör begränsas till 300 platser, medan byggnadsstyrelsen föreslagit att även Kumlaanstalten skall beräknas för 400 platser.

Utskottet är ense med departementschefen att Österåkersanstalten, som närmast avses för Stockholmsområdet med dess förhållandevis omfattande kriminalitet, bör byggas för ett platsantal av 400. Även i fråga om Kumlaanstalten har utskottet ansett sig böra följa kommitténs av departementschefen tillstyrkta förslag. Anstalten bör i enlighet härmed tills vidare byggas för 270 platser. I fråga om båda anstalterna bör dock tillses att möjligheter finnes att framdeles utbygga dem, om utvecklingen skulle ge anledning därtill.

Beträffande planeringen av anstalterna i övrigt kan utskottet likaså ansluta sig till vad departementschefen anført. Sålunda torde bl. a. med anledning av byggnadsstyrelsens påpekanden böra uppdragas åt byggnadskommittén att ytterligare utreda de olika byggnadernas placering vid Österåkersanstalten för att i görlig mån begränsa omfattningen av erforderliga grundförbättringar. Även övriga av byggnadsstyrelsen liksom av fångvårdsstyrelsen framställda erinringar mot olika detaljer i förslagen torde böra närmare övervägas under det fortsatta planeringsarbetet, för vilket riktlinjen bör vara att begränsa kostnaderna i den utsträckning som är möjlig utan att kravet på en tidsenlig fångvård uppgives.

Enligt uppgifter, som utskottet erhållit från byggnadskommittén och byggnadsstyrelsen, måste på grund av de omfattande byggnadsarbetena en byggnadstid av fyra år beräknas för Österåkersanstalten och tre år för Kumlaanstalten. Med hänsyn härtill och till behovet av att snarast avlasta Långholmsanstalten har från kommitténs sida ifrågasatts att samtidigt med uppförande av en förut beslutad anstalt i Tidaholm även bygga en tidigare planerad liknande anstalt i Norrtälje med omkring 150 platser. Härvid har gjorts gällande att, om dessa anstalter nu bygges i ett sammanhang, båda anstalterna skulle kunna stå färdiga våren 1959. På grund av förskjutningar i tidsprogrammet för andra anstalter beräknas medel under det för nästa budgetår anvisade anslaget till vissa byggnadsarbeten för fångvården bli tillgängliga för påbörjande av Norrtäljeanstalten, varför sålunda någon ytterligare medelsanvisning under anslaget icke nu skulle erfordras. Vissa besparingar beräknas även kunna göras i fråga om kostnaderna, därest båda anstalterna, vilka planerats efter samma riktlinjer, uppföres samtidigt och med anlåtande av samma entreprenör.

Utskottet, som tidigare innevarande år (utl. nr 64) beträffande anstaltsfrågan i Norrtälje anslutit sig till departementschefens ståndpunkt att man bör något avvakta utvecklingen innan denna fråga på nytt aktualiseras, har med hänsyn till det anförda ansett sig böra föreslå, att det får ankomma på Kungl. Maj:t att efter närmare prövning av de uppgifter i ärendet, som nu lämnats av kommittén och byggnadsstyrelsen, samt med beaktande av erfarenheterna från byggandet av den snart färdiga första etappen av anstalten i Skogome besluta om skyndsamt uppförande av den planerade anstalten i Norrtälje.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,
att riksdagen må

I. godkänna av föredragande departementschefen i statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden för den 5 april 1957 framlagda förslag till fängvårdsanstalter i Österåkers kommun och i Kumla stad;

II. beträffande uppförande av fängvårdsanstalt i Norrtälje i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 10 maj 1957

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Gustaf Karlsson, Ohlon, Näsström, Hesselbom, Einar Persson, Sundelin, Birger Andersson, Thun, Axel Andersson, Erik Svedberg, Pålsson, Ragnar Bergh, Rikard Svensson, fröken Rammark och herr Nils Theodor Larsson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Petterson i Degerfors, Jansson i Kalix, Persson i Växjö, fröken Elmén, Svensson i Alingsås, Gustafsson i Stockholm, Nilsson i Göingegården, Cassel, Löf-roth, Hansson, Nelander, Lassinantti och fröken Liljedahl.